

Κυριάκου Παπακυριάκου

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ**

**ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΤΟΥ
ΤΟ 1912-1913**

Θεσσαλονίκη 2013

Το βιβλίο εκδόθηκε για την επέτειο συμπλήρωσης των 100 χρόνων
από την απελευθέρωση των Σερρών

© Κυριάκος Παπακυριάκου 2013
Καθηγητής Θεολόγος
Αναστασίου Χρυσάφη 6
Τ.Κ. 62122, Σέρρες
τηλ: 23210 24509, 2310 237855
e-mail: papakiriakou.kiriakos@gmail.com

Τεχνική επιμέλεια κειμένου: *Ελευθερία Κ. Μαντά*
Επιμέλεια εξωφύλλου: *Νίκος Α. Κολόμβος (ζωγράφος)*
Εκτύπωση- βιβλιοδεσία: *ΧΡΩΜΟΤΥΠ Α.Ε. 2310 951620*

Φωτογραφία εξωφύλλου: *Ο ποταμός Στρυμώνας και ο λόφος της Αμφίπολης στο κέντρο (Μόνκς-Γιούλεν, 1931)*

ISBN 978-960-92213-8-2

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά το Ν. 2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

*Αφιερώνεται
με πολλή αγάπη στη σύζυγο,
στα παιδιά
και στα εγγόνια μου*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΗΣ

Τοῖς ἐντευξομένοις εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας ἔκδοσιν, τέκνοις τῆς ἡμῶν
Μετριοτήτος ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη ἀποτελεῖ διὰ πάντα ἄνθρωπον φυσικὴν ροπὴν
τῆς ψυχῆς· διότι, ὡς καλῶς διακηρύσσει ὁ μέγας φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος
Σωκράτης ἐν τῷ διαλόγῳ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κρίτωνα, παραδιδόμενῳ ὑπὸ τοῦ
μαθητοῦ του Πλάτωνος, «μητρός τε καὶ πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων
ἀπάντων τιμώτερόν ἐστι πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον» (Πλάτ. 50c5)

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγάπης κινούμενος καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας
ἱστορικῆς μελέτης, ἐλλογιμώτατος καὶ λίαν ἡμῖν ἀγαπητὸς ἱστορικός καὶ
ἀρχαιολόγος κύριος Κυριάκος Παπακυριάκος, ὁμογάλακτος ἐν τῇ κατὰ Χάλκην
Θεολογικῇ Σχολῇ ἀδελφός τῆς ἡμετέρας Μετριοτήτος, συνεκέντρωσε κατὰ τὴν
ὑπερπεντηκονταετη ἐπαγγελματικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν καὶ ἐπιστημονικὴν
ἔρευναν, μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ μόχθου οὐ τοῦ τυχόντος, ὡς ψήγματα
χρυσοῦ λανθάνοντα ἐν τῇ ἄμμῳ ἱστορικῆς πηγᾶς καὶ ἀρχαιολογικῆς μαρτυρίας
ἀφορώσας εἰς τὴν μακρὰν καὶ πολυκύμαντον ἱστορικὴν διαδρομὴν τῆς γενετείρας
αὐτοῦ πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τοῦ νομοῦ Σερρῶν, τινὰ τῶν ὁποίων ἐπαρουσίασε
κατὰ τὸ παρελθὸν μεμονωμένως εἰς ἐπικαίρους ὁμιλίας καὶ εἰσηγήσεις αὐτοῦ.

Ἡ πολυετής αὕτη καὶ ἐργώδης προσπάθεια τοῦ φιλοπάτριδος καὶ
φιλογενοῦς συγγραφέως, ἀχθεῖσα ἤδη εἰς αἴσιον τέλος, προσφέρει πᾶσι τοῖς
ἐντευξομένοις πλήρη ἱστορικὴν περιγραφὴν τῆς μακραίωνος παρουσίας τῆς
πόλεως καὶ τοῦ νομοῦ Σερρῶν ἐν τῷ προσκηνίῳ τῆς Ἱστορίας ἀπὸ τῶν
προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, τεκμηριουμένην διὰ
τῶν ἀψευδῶν στοιχείων αὐτῆς καὶ ἀποδεικνύουσαν τὴν τῶν πραγμάτων
ἀλήθειαν. Διὸ καὶ μεγάλως θέλει ὠφελῆθαι πᾶς ὅστις θὰ ἐγκύψῃ εἰς τὸν πλοῦτον
τῶν πληροφοριῶν καὶ θὰ ἐντρυφήσῃ εἰς τὰς ἐμπεριστατωμένας περιγραφὰς τῶν
διαδραματισθέντων γεγονότων εἰς τε εἰρηνικοὺς καὶ εἰς παραχώδεις καιροὺς.

Ὅθεν, συγχαίρομεν ἐγκαρδίως καὶ εὐλογοῦμεν πατρικῶς καὶ Πατριαρχικῶς
τὸν μοχθήσαντα ἐλλογιμώτατον συγγραφέα κύριον Κυριάκον Παπακυριάκον
εὐχόμενοι αὐτῷ πᾶσαν δόσιν ἀγαθῆν καὶ πᾶσαν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Κυρίου, ᾧ ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

βιγ' Ἰουνίου κδ'

Ἐπισημειωθεὶς ὁ ἀδελφὸς ἡμεῶν
Κυριάκος Παπακυριάκος

ΕΙΣ ΕΥΛΟΓΙΑΝ

Ἐν Σέρραις τῇ 7ῃ Ἰουνίου 2013

Μέ ιδιαίτερη χαρά προλογίζουμε εὐλογητικῶς τὴν νέα, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο, ἔκδοση γιὰ τὴν εὐρύτερη τοπικὴ μας ἱστορία μὲ τίτλο «Ἡ Ἱστορία τοῦ Νομοῦ Σερρῶν ἀπὸ Ἀρχαιοτάτων Χρόνων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς του τὸ 1913». Μέσα ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ παρόντος περιεκτικοτάτου βιβλίου προβάλλονται μὲ γλαφυρὸ ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶς τεκμηριωμένο τρόπο τὰ ιδιαίτερα πολιτισμικὰ στοιχεῖα τοῦ Νομοῦ Σερρῶν, δίδεται μίᾳ παραστατικῇ καὶ σφαιρικῇ εἰκὼνα τῆς πολυκύμαντης καὶ ἔνδοξης ἱστορίας τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ ἰχνηλατεῖται ἡ ἀνά τούς αἰῶνες δημιουργικὴ διαδρομὴ τῶν κατοίκων του. Ἰδιαίτερος ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ συγγραφέως στὴν παρουσία καὶ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας μας στὸν ἁγιασμένο αὐτὸ τόπο.

Μέ τὸ ἀνά χεῖρας βιβλίον του, ὁ ἐκλεκτός συμπολίτης μας καὶ ὀρθόρως σκαπανεύς τῆς τοπικῆς ἱστορίας, θεολόγος καθηγητής, κ. Κυρ. Παπακυριάκου, μετὰ ἀπὸ ἔμπονες ἔρευνες πολλῶν ἐτῶν στίς σχετικὰς πηγὰς γιὰ τὴν συλλογὴ τοῦ ὑλικοῦ, ἀφ' ἑνός μὲν συμβάλλει γόνιμα στὴν μελέτη τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ Νομοῦ Σερρῶν, προσφέροντας τὴν δυνατότητα στοὺς σύγχρονους μελετητὲς νὰ γνωρίσουν πληρέστερα τὴν τοπικὴ ἱστορία, ἀφοῦ ὡς γνωστόν «τὰ γραπτὰ μένουσιν» ὡς πολὺτιμη παρακαταθήκη γιὰ τίς ἐπόμενες γενεές, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκπληρῶνει ἱερό χρέος πρὸς τὴν γενέθλια γῆ, προβάλλοντας τὴν θερμουργὸ χριστιανικὴ πίστη, τὸν ὑψηλὸ πολιτισμὸ, τοὺς διαχρονικοὺς ἀγῶνες καὶ τίς θυσίαι τῶν Σερραίων πού πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ χῶματα τῆς ἑλληνικωτάτης Μακεδονικῆς γῆς.

Συγχαίρουμε ἀπὸ καρδίας τὸν ἐκλεκτὸ συγγραφέα, τὸν λαμπρὸ δάσκαλον, τὸν ἀφοσιωμένο ὑπῆρέτη τῆς πίστεως καὶ τῶν γραμμάτων, κ. Κυρ. Παπακυριάκου, τὸν μεγάλως κοπιάσαντα διὰ τὴν παροῦσα πνευματικὴ, ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴ καταγραφή καὶ ἐπικαλούμεθα εἰς αὐτόν καὶ εἰς τοὺς φιλόστορους ἀναγνώστες, πλουσίαν τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ.

Μετ' εὐχῶν ἐγκαρδίων
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ
† Ο Σερρῶν καὶ Νιγρίτης Θεολόγος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Γεννήθηκα και μεγάλωσα στο νομό Σερρών. Αυτή ήταν η πρώτη περιοχή που γνώρισα ως μικρό παιδί. Σε αυτήν περπάτησα, έπαιξα, ένοιωσα χαρές και λύπες και απέκτησα τις πρώτες εντυπώσεις της ζωής. Αυτή ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα μου, όπου διαδραματίστηκαν τα περισσότερα γεγονότα της ζωής μου.

Εξ αιτίας αυτού του συναισθηματικού δεσμού ασχολήθηκα ιδιαίτερα από νέος με την τοπική ιστορία του νομού. Με ενδιέφερε να γνωρίσω πρώτα την ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδα μου και μετά να γνωρίσω την ιστορία των άλλων νομών και λαών.

Η ενασχόλησή μου με την τοπική ιστορία εντάθηκε όταν διορίστηκα από το Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως ως έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων του νομού Σερρών. Έκτοτε άρχισα να μελετώ περισσότερο την ιστορία του νομού για να κατανοώ κατά το δυνατόν καλύτερα το κάθε αρχαιολογικό εύρημα στην περιοχή.

Ο νομός Σερρών, μαζί με όλη την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, υπάγονταν τότε στις αρχαιολογικές εφορείες Καβάλας. Λόγω της μεγάλης αρχαιολογικής περιφέρειας δεν ήταν δυνατό να αναδειχθεί αρχαιολογικά ο νομός. Ως εντόπιος, έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων Σερρών προσπάθησα να προβάλλω αρχαιολογικά και ιστορικά το νομό με όποιο μέσο διέθετα. Μελέτησα κατά το δυνατόν όλες τις πρωτογενείς ιστορικές πηγές και τους συγγραφείς της τοπικής ιστορίας και αρχαιολογίας και πραγματοποίησα πολλές ιστορικές διαλέξεις και ομιλίες στις αίθουσες της Λέσχης Αξιωματικών, της Σ.Π.Ε., των γυμνασίων της πόλεως των Σερρών, καθώς και των κωμοπόλεων και των χωριών του νομού.

Για την αρχαιολογική και ιστορική προβολή της ελληνικής ιστορικής ταυτότητας του νομού χρησιμοποίησα, μεταξύ άλλων, και τον ραδιοφωνικό σταθμό των Ενόπλων Δυνάμεων Σερρών, στον οποίο παρήγαγα σχετική εκπομπή για τρία χρόνια, κάθε Πέμπτη απόγευμα. Κατόπιν διεξοδικής ιστορικής και αρχαιολογικής έρευνας και επίπονης προετοιμασίας έγραφα τις ομιλίες μου εις διπλούν και παρέδιδα πριν την εκφώνηση ένα αντίγραφο στο αρχείο της Χ Μεραρχίας Στρατού.

Τα γραπτά αυτά κείμενα των ραδιοφωνικών μου ομιλιών, των διαλέξεων και των εισηγήσεών μου σε ιστορικά επιστημονικά συνέδρια εμπλουτίζονταν διαρκώς επί τριάντα έτη με βάση τα νεότερα κάθε φορά ευρήματα της αρχαιολογικής και ιστορικής έρευνας και αποτέλεσαν το βασικό υλικό για τη συγγραφή του παρόντος βιβλίου.

Στην ενασχόλησή μου με την τοπική ιστορία με παρώθησαν και οι διεκδικήσεις των Σλάβων, Βουλγάρων και Σκοπιανών, στη Μακεδονία. Οι πρώτοι κατά τα έτη 1872-1908 και οι δεύτεροι από το 1944 και εφεξής προσπάθησαν και προσπαθούν να πείσουν τους λαούς ότι η Μακεδονία ανήκει σ' αυτούς. Τον αλλόφρονα χαρακτήρα των διεκδικήσεων των γειτόνων μας έχω τεκμηριώσει σε προηγούμενα βιβλία μου (*Ο Μακεδονικός αγώνας στο νομό Σερρών, Η ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων*).

Κατά τη συγγραφή του παρόντος βιβλίου προσπάθησα να εντάξω τα ιστορικά γεγονότα του νομού Σερρών μέσα στα γενικότερα γεγονότα της κάθε εποχής για να γνωρίσει ο αναγνώστης τότε και υπό ποιες συνθήκες πραγματοποιήθηκαν. Θα γνωρίσει έτσι και ένα μεγάλο μέρος της γενικότερης ιστορίας, στο βαθμό που αυτή συνδέεται με συγκεκριμένα γεγονότα του νομού Σερρών. Η καταγραφή της ιστορίας ενός νομού τεσσάρων και πλέον χιλιάδων ετών, μέσα στο πλαίσιο της γενικότερης αρχαίας, ρωμαϊκής και βυζαντινής ιστορίας, καθώς και της ιστορίας των χρόνων της Τουρκοκρατίας μέχρι και την απελευθέρωση της πόλεως το έτος 1913, αποτελεί εγχείρημα δύσκολο. Γι' αυτό και ζητώ την επιείκεια του αναγνώστη για τυχόν σφάλματα ή παραλείψεις μου.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τα παιδιά μου, τη συμβολαιογράφο Θεσσαλονίκης Μαριάννα Παπακυριάκου- Χαραλαμπίδου και το δικηγόρο Θεσσαλονίκης και Λέκτορα Νομικής του Α.Π.Θ. Θεόδωρο Παπακυριάκου, για τη συμπαράσταση τους στην έκδοση του βιβλίου αυτού.

Ιούνιος 2013

*Ο συγγραφέας
Κυριάκος Παπακυριάκου*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

1. Η γεωγραφία του νομού Σερρών κατά την αρχαιότητα.....	1
1.1. Η θέση της περιοχής του νομού Σερρών.....	1
1.2. Η πεδιάδα των Σερρών.....	2
1.3. Συγκοινωνία.....	4
1.4. Η Εγνατία οδός.....	4
1.5. Βουνά του νομού Σερρών.....	5
1.5.1. Μπέλες (Κερκίνη).....	8
1.5.2. Άγγιστρο.....	8
1.5.3. Λαϊλιάς.....	8
1.5.4. Μενοίκιο.....	9
1.5.5. Παγγαίο.....	10
1.5.6. Κερδύλιο όρος.....	11
1.5.7. Δύσωρον.....	12
1.6. Ποτάμια του νομού Σερρών.....	12
1.6.1. Στρυμόνας.....	12
1.6.1.1. Η μυθολογία του Στρυμόνα.....	13
1.6.1.2. Η θεοποίηση του Στρυμόνα.....	15
1.6.1.3. Η πρόκληση ελονοσίας από τα έντομα του Στρυμόνα.....	18
1.6.1.4. Γέφυρες του Στρυμόνα.....	19
1.6.2. Παραπόταμοι του Στρυμόνα.....	19
1.6.2.1. Αγγίτης.....	19
1.6.2.2. Πόντος (Στρούμνιτσας)	20
1.6.2.3. Βισάλτης.....	20
1.7. Λίμνες.....	20
1.7.1. Πρασιάδα λίμνη.....	20
1.8. Κόλποι.....	24
1.9. Προϊστορικοί οικισμοί.....	24
1.9.1. Λόφος του Αγίου Κωνσταντίνου (Άγιο Πνεύμα).....	24
1.9.2. Λόφος Αγριάνιστα (Νέο Σούλι).....	25
1.9.3. Φακίστρα Τούμπας Σερρών.....	25
1.9.4. Φωτολίβος (ΒΑ του Παγγαίου).....	27
1.9.5. Ύψωμα Κιλίκ τεπέ (βόρεια της Αμφιπόλεως).....	27
1.9.6. Παρόχθιος ιστορικός οικισμός Πεθελινός.....	27
1.9.7. Άλλοι οικισμοί.....	28

2. Η μυθολογία του νομού Σερρών.....	28
2.1. Εισαγωγή.....	28
2.2. Ο μύθος της Περσεφόνης και του Πλούτωνα.....	29
2.3. Ο μύθος του Λυκούργου.....	31
2.4. Ο Διόνυσος και η ακολουθία του.....	32
2.4.1. Οι Ώρες.....	33
2.4.2. Οι Σάτυροι.....	33
2.4.3. Οι Σειληνοί.....	33
2.4.4. Οι Βάκχες ή Μαινάδες.....	33
2.4.5. Οι μούσες του Παγγαίου.....	34
2.4.6. Το μαντείο του Διονύσου.....	34
2.5. Η θεά Πάλλες.....	37
2.6. Ο θεός Πάνας.....	37
2.7. Ο θεός Απόλλωνας.....	38
2.8. Ο ημίθεος Ηρακλής.....	39
2.9. Ο βασιλιάς Ρήσος.....	40
2.10. Ο βασιλιάς Βισάλτης.....	41
2.11. Η βασίλισσα Φυλλίδα.....	41
2.12. Ο ανώνυμος Θρακιώτης καβαλάρης.....	42
2.13. Ο Παίονας.....	42
3. Οι φυλές στο νομό Σερρών.....	42
3.1. Πελασγοί.....	42
3.2. Θράκες.....	45
3.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	46
3.2.2. Η γλώσσα των Θρακών.....	49
3.2.3. Έθιμα των Θρακών.....	50
3.3. Παίονες.....	52
3.4. Σιροπαίονες.....	53
3.5. Παίοπλοι.....	56
3.6. Δόβηρες.....	57
3.7. Αγριάνες.....	57
3.8. Λιαίοι.....	59
3.9. Οδόμαντες.....	59
3.10. Δέρρωνες.....	60
3.11. Ζαιελοί.....	61
3.12. Ορέσκοι.....	62
3.13. Βισάλτες.....	62
3.14. Κρηστωναίοι.....	66
3.15. Ηδωνοί.....	67
3.16. Μύγδονες.....	68
3.17. Σάτρες.....	69
3.18. Βύσσοι.....	70

3.19. Παναίοι.....	70
3.20. Δρώοι.....	71
3.21. Δαρσαίοι.....	72
3.22. Πιέρες.....	72
3.23. Σιντοί.....	73
3.24. Μαΐδοι.....	75
3.25. Ωδόνες.....	76
3.26. Συμπέρασμα από τη διαμονή των φυλών και την αφομοίωση αυτών.....	76
4. Αρχαίες πόλεις στο νομό Σερρών.....	78
4.1. Επαρχία Ηδωνίδας.....	79
4.1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	79
4.1.2. Αμφίπολη.....	81
4.1.2.1. Τα πλεονεκτήματα της Αμφιπόλεως.....	81
4.1.2.2. Το κλίμα της Αμφιπόλεως.....	82
4.1.2.3. Παραγωγή της περιοχής Αμφιπόλεως.....	83
4.1.2.4. Ο προϊστορικός οικισμός των Εννέα Οδών.....	84
4.1.2.5. Η Αμφίπολη, το μήλον της έριδος λαών και πόλεων.....	84
4.1.2.6. Αγώνες για την κατάληψη της περιοχής Αμφιπόλεως.....	85
4.1.2.7. Το όνομα της νέας αποικίας.....	86
4.1.2.8. Ο πληθυσμός της Αμφιπόλεως.....	88
4.1.2.9. Τα τείχη της Αμφιπόλεως.....	89
4.1.2.10. Οι γέφυρες του Στρυμόνα στην Αμφίπολη.....	93
4.1.2.11. Το οδικό δίκτυο και οι συγκοινωνίες της Αμφιπόλεως.....	96
4.1.2.12. Ύδρευση.....	97
4.1.2.13. Κατάληψη της Αμφιπόλεως από τους Σπαρτιάτες.....	97
4.1.2.14. Η μάχη Σπαρτιατών και Αθηναίων στην Αμφίπολη.....	99
4.1.2.15. Βρασίδας και Κλέων.....	101
4.1.2.16. Οι σχέσεις της Αμφιπόλεως με άλλα κράτη και πόλεις.....	102
4.1.2.17. Η Αμφίπολη ως κέντρο του μακεδονικού κράτους.....	104
4.1.2.18. Η Αμφίπολη στη ρωμαϊκή εποχή.....	105
4.1.2.19. Οι διοικητές της Αμφιπόλεως.....	106
4.1.2.20. Οι αρχαίοι συγγραφείς της Αμφιπόλεως.....	107
4.1.2.21. Τα μεταλλεία του Παγγαίου.....	108
4.1.2.22. Τα νομισματοκοπεία της Αμφιπόλεως.....	110
4.1.2.23. Οικοδομές της Αμφιπόλεως.....	111
4.1.2.24. Το γυμνάσιο της Αμφιπόλεως.....	112
4.1.2.25. Η Αγορά της Αμφιπόλεως.....	115
4.1.2.26. Έργα τέχνης της Αμφιπόλεως.....	116
4.1.2.27. Το Λιοντάρι της Αμφιπόλεως.....	118
4.1.2.28. Ποιοι θεοί λατρεύονταν από τους Αμφιπολίτες.....	122
4.1.2.29. Ο Χριστιανισμός στην Αμφίπολη.....	132

4.1.2.30. Τα νεκροταφεία της Αμφιπόλεως.....	135
4.1.2.31. Επιδρομές και καταστροφές των βαρβάρων στην Αμφίπολη.....	138
4.1.2.32. Αρχαιολογικές ανασκαφές.....	141
4.1.3. Ηιόνα.....	141
4.1.4. Μύρκινος.....	144
4.1.5. Δραβήσκος.....	146
4.1.6. Ηδωνίδα.....	147
4.2. Επαρχία Βισαλτίας.....	147
4.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	147
4.2.2. Βισαλτία.....	148
4.2.3. Ευπορία.....	149
4.2.4. Γκαίρον.....	151
4.2.5. Καλλίτεραι.....	152
4.2.6. Τίντος.....	152
4.2.7. Όσσα.....	153
4.2.8. Βρέα.....	154
4.2.9. Άργιλος.....	156
4.2.9.1. Ίδρυση της πόλεως.....	156
4.2.9.2. Ανασκαφές στην Άργιλο.....	160
4.2.10. Κερδύλιο.....	162
4.2.11. Άρρωλος.....	164
4.2.12. Άρασον.....	165
4.2.13. Τράλιον ή Τράγιλος.....	165
4.2.14. Ιμέραιο.....	168
4.2.15. Βενδύνδια.....	169
4.2.16. Ορέσκεια.....	169
4.3. Επαρχία Σιντικής.....	170
4.3.1. Ηράκλεια.....	170
4.3.2. Σιντία.....	173
4.3.3. Παρθικόπολη.....	174
4.3.4. Τρίστολος.....	175
4.3.5. Γαρησκός ή Γαρρέσκος.....	175
4.4. Επαρχία Οδομαντική.....	176
4.4.1. Σκοτούσσα.....	176
4.4.2. Βέργη.....	177
4.4.3. Γάζωρος.....	181
4.4.4. Ίχναι.....	185
4.4.5. Ζέλεια.....	186
4.4.6. Σίρις η Παιονική – Οδομαντική (Σέρρες).....	187
4.4.6.1. Ιστορικές πηγές για τις Σέρρες.....	187
4.4.6.2. Πότε και πού κτίστηκε αρχικά η πόλη των Σερρών;.....	190
4.4.6.3. Οι πρώτες περιπέτειες των Σιροπαιόνων Σιραίων.....	192

4.4.6.4. Η Ακρόπολη των Σερρών.....	193
4.4.6.5. Ο πύργος της βασίλισσας Ελένης.....	195
4.4.6.6. Οι επιγραφές του πύργου.....	196
4.4.6.7. Τα τείχη της πόλεως.....	197
4.4.6.8. Οι πύλες της πόλεως.....	199
4.4.6.9. Το όνομα της πόλεως.....	201
4.4.6.10. Αρχαιότητες των Σερρών.....	205
4.4.6.11. Η διάδοση του Χριστιανισμού στις Σέρρες.....	208
4.4.6.12. Τα αρχαία νεκροταφεία της πόλεως των Σερρών.....	210
4.4.6.12.1. Γιατί αγνοούμε τη θέση του αρχαίου νεκροταφείου;.....	210
4.4.6.12.2. Το ρωμαϊκό νεκροταφείο.....	211
5. Ιστορία της περιοχής των Σερρών κατά τους περσικούς και τους μετέπειτα πολέμους.....	215
5.1. Η εκστρατεία του Ξέρξη στην Ελλάδα.....	215
5.2. Η οπισθοχώρηση του στρατού του Ξέρξη.....	217
5.3. Η περιφέρεια του Στρυμόνα μετά τους Περσικούς πολέμους.....	218
5.4. Διαμάχη Αθηναίων-Σπαρτιατών για την περιοχή των Σερρών.....	218
5.5. Ανταγωνισμός Αθηναίων, Σπαρτιατών και Μακεδόνων στην περιοχή Σερρών.....	220
6. Μακεδονικοί και ελληνιστικοί χρόνοι.....	221
6.1. Η εγκατάσταση των Μακεδόνων στον ελληνικό χώρο.....	221
6.2. Ο Φίλιππος Β΄.....	226
6.3. Χαρακτηρισμός του Φιλίππου Β΄.....	230
6.4. Η προσφορά της περιοχής Σερρών στα χρόνια του Φιλίππου Β΄.....	231
6.5. Ο Μέγας Αλέξανδρος.....	232
6.6. Η προσφορά της περιοχής των Σερρών στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου.....	233
6.7. Οι Μακεδόνες ως αιώνιοι φρουροί των βορείων συνόρων της Ελλάδας.....	235
6.8. Οι Μακεδόνες ως παράγοντας ενοποίησης των Ελλήνων.....	236
6.9. Οι Μακεδόνες ως φορείς καλλιέργειας του ελληνικού πολιτισμού.....	237
6.10. Οι Μακεδόνες ως φορείς διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού σε όλο τον κόσμο.....	238
6.11. Απολογισμός της ανδρείας και του έργου των Μακεδόνων.....	240
6.12. Ιστορικά γεγονότα της περιοχής των Σερρών μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.....	241
6.13. Ο Φίλιππος Ε΄.....	243
6.14. Ο Περσέας.....	244

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ**

1. Η ρωμαϊκή κυριαρχία στην περιοχή των Σερρών.....	247
2. Επαναστάσεις και αγώνες στην περιοχή Σερρών.....	250
2.1. Επανάσταση του Ανδρίσκου (Ψευδοφιλίππου).....	250
2.2. Επανάσταση του Ψευδοαλεξάνδρου.....	251
3. Πληροφορίες για το σύστημα διοικήσεως των Μακεδόνων μέσα από τις ενεπίγραφες πλάκες.....	252
4. Εισβολή των Γότθων στη Μακεδονία.....	255

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ**

1. Βυζαντινή εποχή.....	257
1.1. Μετατροπή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Βυζαντινή.....	257
1.2. Η διοίκηση του βυζαντινού κράτους.....	258
1.3. Διαίρεση και οργάνωση του ανατολικού κράτους του Βυζαντίου.....	259
1.4. Η νομοθεσία στη βυζαντινή εποχή.....	262
1.5. Οι Σέρρες και η περιφέρειά τους στη βυζαντινή εποχή.....	263
1.6. Η Εκκλησία των Σερρών.....	264
1.7. Η θέση της μητροπόλεως Σερρών στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.....	265
1.8. Η οχύρωση των Σερρών.....	267
2. Οι επιθέσεις και οι λεηλασίες των Βουλγάρων στη Μακεδονία.....	269
2.1. Εισβολές και λεηλασίες των Βουλγάρων στη Μακεδονία.....	269
2.2. Η πολιορκία των Σερρών από τον Μωυσή.....	271
2.3. Οι πολεμικές επιχειρήσεις του Σαμουήλ κατά του Βυζαντίου.....	271
2.4. Η δράση των διαδόχων του Σαμουήλ κατά του Βυζαντίου.....	277
2.5. Οι διάδοχοι του Βασιλείου Β΄ Βουλγαροκτόνου.....	279
3. Νορμανδοί.....	282
3.1. Η προέλαση των Νορμανδών.....	282
3.2. Κατάληψη της Μακεδονίας από τους Νορμανδούς.....	283
3.3. Η πολιορκία και η κατάληψη της Θεσσαλονίκης.....	284
3.4. Η μάχη Νορμανδών-Βυζαντινών στο Δημητρίτσι.....	285
3.5. Οπισθοχώρηση των Νορμανδών.....	286
4. Φραγκοκρατία.....	287
4.1. Η κατάσταση του Βυζαντίου στις παραμονές της Φραγκοκρατίας.....	287
4.2. Κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως από τους σταυροφόρους Φράγκους.....	288
4.3. Διανομή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Φράγκους.....	289
4.4. Ο Λατίνος επίσκοπος Αρνούλφος στις Σέρρες.....	290
4.5. Συμμαχία Θρακών και Ιωαννίτση.....	291

4.6. Η καταστροφή της Θράκης από τον Ιωαννίτη.....	292
4.7. Προέλαση του στρατού του Ιωαννίτη μέχρι τις Σέρρες.....	293
4.8. Κατάληψη και καταστροφή των Σερρών από τον Ιωαννίτη.....	294
4.9. Η άλωση της Ακροπόλεως των Σερρών από τον Ιωαννίτη, 1206 μ.Χ.	297
4.10. Ανακατάληψη των Σερρών από τους Φράγκους.....	300
5. Πόλεμοι του Δεσποτάτου της Ηπείρου με τους Βουλγάρους.....	300
5.1. Κατάληψη των Σερρών από το δεσπότη της Ηπείρου Θεόδωρο.....	300
5.2. Κατάληψη της Θεσσαλονίκης από το δεσπότη της Ηπείρου Θεόδωρο.....	302
5.3. Η ήττα του Θεοδώρου από τον Ασάν της Βουλγαρίας.....	302
5.4. Η ανακατάληψη των Σερρών από τους Βουλγάρους.....	303
6. Το κράτος της Νίκαιας απελευθερώνει τις βυζαντινές περιοχές.....	304
6.1. Το κράτος της Νικαίας απελευθερώνει τις Σέρρες.....	304
6.2. Απελευθέρωση του Μελενίκου.....	306
6.3. Απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.....	308
6.4. Η απελευθέρωση της Κωνσταντινουπόλεως από την κατοχή των Φράγκων.....	310
7. Η επιδρομή των Καταλανών στις Σέρρες.....	312
8. Οι εμφύλιοι πόλεμοι στο Βυζάντιο.....	314
8.1. Τα αίτια του δυναστικού εμφυλίου πολέμου.....	314
8.2. Οι σύμβουλοι του Ανδρονίκου Β΄.....	316
8.3. Οχύρωση της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της.....	317
8.4. Οι Σέρβοι επιδιώκουν να καταλάβουν βυζαντινά εδάφη.....	318
8.5. Η συμμετοχή του Καντακουζηνού στον εμφύλιο πόλεμο.....	319
8.6. Συμμαχία Καντακουζηνού και Στεφάνου Δουσάν.....	322
8.7. Οι διαπραγματεύσεις προ της πολιορκίας των Σερρών.....	323
8.8. Προσπάθειες του Καντακουζηνού να καταλάβει τις Σέρρες.....	325
8.9. Συμμαχίες του Καντακουζηνού με τους Τούρκους.....	327
8.10. Μακροχρόνια πολιορκία και κατάληψη των Σερρών από τους Σέρβους.....	328
9. Σερβοκρατία.....	330
9.1. Η Σερβοκρατία στις Σέρρες, 1345-1371 μ.Χ.	330
9.2. Αρπαγές και δωρεές κτημάτων από τον Στέφανο Δουσάν.....	331
9.3. Το σερβικό κράτος των Σερρών.....	333
9.4. Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος απελευθερώνει τις Σέρρες.....	336
9.5. Γράμματα και τέχνες στη βυζαντινή εποχή.....	338
9.5.1. Μητροπολίτης Σερρών Νικήτας (1066-1068 μ.Χ.).....	340
9.5.2. Ιάκωβος (1348-1360)	341
9.5.3. Θεόδωρος Πεδιάσιμος.....	341
10. Διοικητική οργάνωση της πόλεως των Σερρών.....	342
10.1. Η διοίκηση των Σερρών.....	342

10.2. Διατελέσαντες ανώτεροι κρατικοί υπάλληλοι της διοικήσεως των Σερρών.....	342
10.2.1. Βασίλειος Κλαύδος.....	343
10.2.2. Ιωάννης.....	343
10.2.3. Μιχαήλ Παλαιολόγος.....	343
10.2.4. Μιχαήλ Θεολογίτης.....	344
10.2.5. Αλέξιος Τζαμπλάκων.....	344
10.2.6. Συργής Ντελενουζιάς.....	344
10.2.7. Ανδρόνικος Καντακουζηνός Παλαιολόγος.....	345
10.2.8. Δημήτριος Άγγελος ο Μετοχίτης.....	345
10.2.9. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος.....	345
10.2.10. Θεόδωρος Στρατηγός Παλαιολόγος.....	345
10.2.11. Συργιάννης Παλαιολόγος ο Φιλανθρώπινος.....	346
10.2.12. Ιωάννης Τραχανειώτης (δομέστικος).....	346
10.2.13. Κωνσταντίνος Μακρηνός.....	346
10.2.14. Μανουήλ Λιβερός (δούκας εφοριακός).....	347
10.2.15. Γεώργιος Στρατηγός (εφοριακός).....	347
10.2.16. Στέφανος Στρατηγός (δομέστικος).....	347
10.2.17. Λέων Αζανίτης.....	347
10.2.18. Μιχαήλ Αβραμπάκης.....	347
10.2.19. Ορέστης (καθολικός κριτής)	347
10.2.20. Νικήτας Πεδιάσιμος (καθολικός κριτής).....	348
10.2.21. Κομνηνός Ευδαιμονοϊωάννης (καθολικός κριτής).....	348
10.2.22. Ίσαρης (πριμικήριος).....	348
10.2.23. Ράικος, κεφαλή.....	348
10.2.24. Ραδοσλάβ, Τορνίκιο κεφαλή.....	349
10.2.25. Ιόσκουλης Μιχαήλ, καθολικός κριτής.....	349
10.3. Στρατιωτικοί προνοιάριοι στις Σέρρες.....	349
11. Γεωργία, γαιοκτήμονες και γαιοκτησίες μονών στις Σέρρες.....	350
11.1. Γεωργία.....	350
11.2. Γαιοκτήμονες της περιφέρειάς Σερρών.....	352
11.2.1. Κωνσταντίνος Αχιραΐτης.....	352
11.2.2. Βατάτζης Φωκόπουλος.....	352
11.2.3. Αλέξιος Διπλοβατάτζης.....	353
11.2.4. Κωνσταντίνος Δούκας.....	353
11.2.5. Ιάκωβος μοναχός.....	353
11.2.6. Καλίδης.....	353
11.2.7. Ιωάννης Καντακουζηνός.....	354
11.2.8. Λασκαραίοι.....	354
11.2.9. Λυζικοί.....	354
11.2.10. Γεώργιος Λογοθέτης.....	355
11.2.11. Μανουήλ Άγγελος.....	355

11.2.12. Μαργαρίτης.....	355
11.2.13. Θεόδωρος Μετοχίτης.....	355
11.2.14. Μονομάχος Μιχαήλ.....	356
11.2.15. Νικηφόρος Μαρτίνος.....	356
11.2.16. Πακουριανοί αδελφοί Απάσιος, Γεώργιος και Σαμβάτιος.....	356
11.2.17. Αλέξιος Παλαιολόγος.....	357
11.2.18. Ιωάννης Πανάρετος, απογραφέας.....	357
11.2.19. Πρεακόντζελος.....	357
11.2.20. Αλέξιος Ραούλ.....	358
11.2.21. Σαρακινοί.....	358
11.2.22. Συναδηνός πρωτοστάτωρ.....	359
11.2.23. Τζαμπλάκωνες.....	359
11.2.24. Γεώργιος Τρουλινός.....	359
11.2.25. Γεώργιος Φωκόπουλος.....	359
11.2.26. Χαρίτων.....	360
11.2.27. Χούμνοι.....	360
11.3. Κτήματα της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου του Μενουκίου Σερρών.....	361
11.3.1. Συνοπτική ιστορία.....	361
11.3.2. Η φήμη της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου παγκοσμίως.....	362
11.3.3. Μετατροπή της ανδρώας μονής σε γυναικεία.....	363
11.3.4. Κτίσματα της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου.....	364
11.3.4.1. Ο κεντρικός ναός.....	364
11.3.4.2. Παρεκκλήσια εντός της μονής.....	366
11.3.4.3. Εξωκλήσια.....	366
11.3.4.4. Άλλα κτίσματα.....	366
11.3.4.5. Η βιβλιοθήκη.....	368
11.3.4.6. Βρύσες.....	368
11.3.5. Κτίσματα της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου στις Σέρρες.....	368
11.3.6. Απολεσθέντα μετόχια, μονύδρια, κτήματα της ιεράς μονής.....	369
11.3.6.1. Μονή Ιωάννου του Προδρόμου στην Ακρόπολη των Σερρών.....	369
11.3.6.2. Μονή του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.....	370
11.3.6.3. Μονή της Θεοτόκου Βοριτζίου στις Σέρρες.....	370
11.3.6.4. Η Μονή της Πέτρας.....	371
11.3.6.5. Μονή Ταξιαρχών.....	371
11.3.6.6. Μονή των Αγίων Αναργύρων Κεράντισσας στο Χιονοχώρι.....	371
11.3.6.7. Μετόχι της Θεοτόκου του Δοχήνος, πλησίον της Μονής του Τιμίου Προδρόμου.....	373
11.3.6.8. Μετόχι Μονόσπιτο, πλησίον της Μονής Τιμίου Προδρόμου.....	374
11.3.6.9. Λάκκος, Κεράντισσα, Τοπόλσκον.....	375
11.3.6.10. Έπαυλη Δερβέσιανης στην Οinouσα.....	375
11.3.6.11. Μονύδρια των Αγίου Δημητρίου και Προφήτη Ηλία στο Ζλί.....	376
11.3.6.12. Μονή της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας στη Ζίχνη.....	376

11.3.6.13. Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου Οστρινης στη Ζίχνη.....	376
11.3.6.14. Μονή των Ασωμάτων στη Ζίχνη.....	377
11.3.6.15. Μονύδριο του Αγίου Αχιλλείου στη Ζίχνη.....	377
11.3.6.16. Μονύδριο Σωτήρος Χριστού του Γαστιλέγκου στο χωριό Χριστός Σερρών.....	378
11.3.6.17. Μετόχι του Σωτήρος Χριστού στον Θολό.....	378
11.3.6.18. Μετόχι του Αγίου Μοδέστου Τουμβίτσας στο Νέο Σκοπό.....	379
11.3.6.19. Μετόχι Αγίας Βαρβάρας-Έπαυλη Εσφαγμένου στο Παραλίμνιο.....	380
11.3.6.20. Μονή του Αγίου Δημητρίου Κερδυλίων.....	380
11.3.6.21. Μετόχι Χωροβίτσας.....	381
11.4. Απωλεσθέντα μετόχια-μονύδρια των ιερών μονών του Αγίου Όρους στο νομό Σερρών.....	381
11.4.1. Μετόχια Μονής Χιλανδαρίου.....	381
11.4.1.1. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Καμενίκαιας στις Σέρρες.....	381
11.4.1.2. Άλλα μετόχια.....	384
11.4.2. Μονή Βατοπεδίου.....	384
11.4.3. Μονή Εσφιγμένου.....	384
11.4.4. Μονή Ζωγράφου.....	385
11.4.5. Μονή Ιβήρων.....	385
11.4.6. Μονή Καρακάλλου.....	385
11.4.7. Μονή Κασταμονίτου.....	385
11.4.8. Μονή Κουτλουμουσίου.....	386
11.4.8.1. Η Θεοτόκος η Ελεούσα ή Αγία Λεχούσα.....	386
11.4.8.2. Άλλα μετόχια.....	388
11.4.9. Μονή Μεγίστης Λαύρας.....	388
11.4.10. Μονή Ξενοφώντος.....	388
11.4.11. Μονή Παντοκράτορος.....	388
11.4.12. Μονή Φιλοθέου.....	388
12. Τα βυζαντινά νεκροταφεία των Σερρών.....	389
12.1. Το νεκροταφείο του Αγίου Παντελεήμονος.....	389
12.2. Βυζαντινά και μεταβυζαντινά νεκροταφεία στα προαύλια των ναών της πόλεως.....	390
12.2.1. Βυζαντινοί χριστιανικοί τάφοι.....	392
13. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Σερρών.....	394
13.1. Αγάλματα.....	396
13.2. Ενεπίγραφα.....	396
13.3. Τιμητικά ψηφίσματα.....	397
13.4. Επιτύμβιες στήλες και πλάκες.....	399
13.5. Βυζαντινά ανάγλυφα.....	403
13.6. Αρχαιολογικές ανασκαφές στο νομό Σερρών.....	404

14. Οι Οσμανίδες Τούρκοι.....	406
14.1. Η προέλαση των Οσμανίδων Τούρκων στην Ασία μέχρι τη Θράκη.....	406
14.2. Προσπάθειες ενώσεως των χριστιανών κατά των Τούρκων.....	407
14.3. Πολιορκία και κατάληψη της Προβίστας (Ελευθεροπόλεως).....	408
14.4. Η πολιτική κατάσταση πριν την πολιορκία των Σερρών.....	409

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Τουρκοκρατία στις Σέρρες.....	411
1.1. Πολιορκία των Σερρών από τους Τούρκους.....	411
1.2. Αιχμαλωσία του μητροπολίτη Ματθαίου Φακράση (1376-1393).....	412
1.3. Η πολιορκία της Θεσσαλονίκης.....	414
1.4. Οι Σέρρες κέντρο εκστρατειών και διαμονής των σουλτάνων.....	414
1.5. Συγκέντρωση των υποτελών του σουλτάνου στις Σέρρες.....	415
1.6. Οι πολεμικές επιχειρήσεις του Βαγιαζήτ.....	416
1.7. Η επανάσταση του Μπεντρεντίν με πανευρωπαϊκό και ασιατικό χαρακτήρα καταλήγει στις Σέρρες (18-12-1416).....	417
1.8. Ο σουλτάνος Μουράτ ο Β΄.....	419
2. Η μητριά του κατακτητή, η κυρα-Μάρω.....	420
2.1. Καταγωγή και προσωπικότητα της Μάρως.....	420
2.2. Η επίδραση της Μάρως στον Μωάμεθ τον Κατακτητή.....	421
2.3. Πρόταση γάμου της Μάρως με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο.....	422
2.4. Συμπαράσταση της Μάρως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και διάσωση των ιερών κειμηλίων.....	422
2.5. Η εγκατάσταση της Μάρως στην Έζοβα της Βισαλτίας.....	424
3. Ο τελευταίος αυτοκράτορας του Πόντου στις Σέρρες.....	426
4. Ο Γεννάδιος Σχολάριος.....	427
4.1. Η διαμονή του Γενναδίου στη Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών.....	427
4.2. Ο θάνατος και η ταφή του Γενναδίου Σχολαρίου στη Μονή του Τιμίου Προδρόμου.....	431
5. Η επανάσταση του 1571.....	433
5.1. Η ήττα του τουρκικού στόλου από τον συμμαχικό στόλο στη Ναύπακτο.....	433
5.2. Οι καταστροφές στις Σέρρες κατά την επανάσταση του 1571.....	434
6. Οι βιαιότητες των Τούρκων.....	435
6.1. Βιαιότητες και φυλακίσεις Ελλήνων.....	435
6.2. Το γενιτσαροπαιδομάζωμα στις Σέρρες.....	436
6.3. Οι καταπιέσεις των χριστιανών και οι βίαιες εξισλαμίσεις από τους Τούρκους.....	440
6.4. Εξισλαμισμοί στις Σέρρες.....	441

6.5. Κρυπτοχριστιανοί.....	443
7. Νεομάρτυρες των Σερρών.....	444
7.1. Πάτρουλας, Μανόλης Μποσταντζόγλου, Αδάμης του Καράπαπα.....	444
7.2. Ο νεομάρτυς Νικήτας των Σερρών.....	446
7.2.1. Τα πριν το μαρτύριο συμβάντα.....	446
7.2.2. Το μαρτύριο του Αγίου Νικήτα.....	448
7.2.3. Τα ιερά λείψανα του Αγίου Νικήτα.....	450
8. Η δικαιοσύνη του κατακτητή.....	451
8.1. Τα δικαστήρια στην Τουρκοκρατία.....	451
8.2. Η αναρχία και οι καταπιέσεις των Τούρκων στο σαντζάκι Σερρών.....	453
8.3. Εμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ διοικητών αγάδων του σαντζακίου Σερρών.....	455
8.4. Η δραματική κατάσταση των υποδούλων του σαντζακίου Σερρών.....	457
8.5. Η καταστολή της αναρχίας από τον Καπουδάν πασά.....	457
8.6. Επέμβαση του σουλτάνου για τον περιορισμό των αδικιών.....	458
9. Διοίκηση της κοινότητας Σερρών στην Τουρκοκρατία.....	459
9.1. Εκλογή της διοικητικής επιτροπής της κοινότητας Σερρών.....	459
9.2. Τα καθήκοντα της διοικητικής επιτροπής των Σερρών.....	461
9.3. Οι αποφάσεις των συνελεύσεων της κοινότητας Σερρών είχαν ισχύ νομοθεσίας.....	463
9.4. Η συμμετοχή του κλήρου στη διατήρηση της κοινότητας των Σερρών.....	464
9.5. Αγώνες για την ακριβή εφαρμογή του κανονισμού της κοινότητας Σερρών.....	465
9.6. Το εκκλησιαστικό δικαστήριο των Σερρών.....	466
10. Συντεχνίες των Σερρών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.....	467
10.1. Η οργάνωση των συντεχνιών των Σερρών.....	467
10.2. Το έργο των συντεχνιών.....	468
10.3. Ωφέλειες των Ελλήνων από τις συντεχνίες.....	469
10.4. Οι ηθικές αρχές των συντεχνιών στα ατυχήματα.....	469
10.5. Συμπάρασταση των συντεχνιών στα δεινά των μελών τους.....	470
10.6. Συμμετοχή των συντεχνιών στα κοινά ιδρύματα της κοινότητας των Σερρών.....	472
10.7. Γιορτές των συντεχνιών.....	475
11. Ο πληθυσμός των Σερρών.....	476
12. Ο Ισμαήλ μπέης.....	480
12.1. Ο Ισμαήλ μπέης αναδεικνύεται τοπάρχης πολλών περιοχών.....	480
12.2. Αντιδικίες Ισμαήλ μπέη και Αλή πασά.....	481
12.3. Νέα οχύρωση των Σερρών από τον Ισμαήλ μπέη.....	482
12.4. Κρίσεις για τον Ισμαήλ μπέη.....	483
12.5. Η πλεονεξία του Ισμαήλ μπέη.....	485
13. Το εμπόριο των Σερρών κατά την Τουρκοκρατία.....	485

14. Ο Γιουσούφ πασάς.....	487
14.1. Ο Γιουσούφ πασάς διοικητής των Σερρών.....	487
14.2. Ο χαρακτήρας και η δράση του Γιουσούφ μπέη.....	488
14.3. Το ανάκτορο του Γιουσούφ μπέη στις Σέρρες.....	491
15. Τα τουρκικά και εβραϊκά νεκροταφεία της πόλης των Σερρών.....	492
15.1. Τα τουρκικά νεκροταφεία.....	492
15.2. Τα εβραϊκά νεκροταφεία.....	493
16. Αρματολοί και κλέφτες.....	493
16.1. Η δράση των κλεφτών και αρματολών.....	493
16.2. Οι αρματολοί και οι κλέφτες ως φύλακες των διαφόρων στενών.....	495
16.3. Οι αρματολοί και οι κλέφτες ήταν οι πρόδρομοι της Ελληνικής Επανάστασης.....	496
17. Οι αγώνες του Νίκου Τσάρα.....	497
17.1. Η πολεμική δράση της οικογενείας Τσάρα.....	497
17.2. Οι αγώνες του Νίκου Τσάρα κατά των Τούρκων.....	498
17.3. Οι μάχες στις Σέρρες κατά την εκστρατεία του σώματος Νικοτσάρα προς τη Βλαχία.....	500
17.4. Αναμνήσεις από το έργο του Νικοτσάρα.....	504
18. Η Επανάσταση του 1821.....	505
18.1. Τα ιδανικά των επαναστατών Ελλήνων του 1821.....	505
18.2. Ο Εμμανουήλ Παπάς.....	507
18.3. Το αρχείο του Εμμανουήλ Παπά και η Επανάσταση του 1821 στις Σέρρες.....	511
18.4. Απολογισμός της προσφοράς της οικογενείας του Εμμανουήλ Παπά στον αγώνα της Επανάστασης του 1821.....	512
18.5. Οι πρωτοστάτες στην επανάσταση της Μακεδονίας του 1821 στις Σέρρες.....	514
18.6. Η διάσωση των Ελλήνων Σερραίων από την προγραμματισμένη υπό των Τούρκων σφαγή του 1821.....	515
18.7. Ο μητροπολίτης Σερρών Χρύσανθος.....	517
19. Η παιδεία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.....	520
19.1. Η παρακμή της παιδείας στα πρώτα χρόνια.....	520
19.2. Τα αίτια της παρακμής της παιδείας των Ελλήνων.....	522
19.3. Οι συνθήκες του κρυφού σχολείου.....	522
19.4. Επίσημη οργάνωση της παιδείας στο υπόδουλο γένος.....	524
19.5. Η πρώτη επίσημη σχολή των Σερρών στην Τουρκοκρατία.....	525
19.6. Εξεύρεση πόρων για τη λειτουργία της Σχολής των Σερρών.....	527
19.7. Οι δωρεές των ευεργετών και τα διδακτήρια των σχολείων των Σερρών.....	529
19.8. Ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος των Σερρών.....	532
19.9. Οι υπηρετήσαντες καθηγητές και δάσκαλοι στα σχολεία των Σερρών.....	534

19.9.1. Νικόλαος.....	534
19.9.2. Αναστάσιος Παπαβασιλόπουλος.....	534
19.9.3. Αναστάσιος Πώπας.....	534
19.9.4. Κωνσταντίνος Οικονόμου εξ Οικονόμου.....	534
19.9.5. Νικόλαος Σχολάριος.....	535
19.9.6. Ιεροδιάκονος Χρύσανθος.....	535
19.9.7. Ιγνάτιος Σκαλιώρας.....	535
19.9.8. Μηνάς Μινωίδης.....	536
19.9.9. Ιωάννης από τα Άγραφα.....	536
19.9.10. Κωνσταντίνος Μηνιάτης, Κωταίος.....	536
19.9.11. Αδάμος Ζαμπέκος (1818-1821).....	536
19.9.12. Αργύριος Παπαρίζος.....	537
19.9.13. Ο κουτλουμουσιανός μοναχός Νεόφυτος Καλούδης.....	538
19.9.14. Μιχαήλ Παπάς.....	538
19.9.15. Ευάγγελος Μέξης ή Μεξικός.....	539
19.9.16. Εμμανουήλ Φωτιάδης.....	539
19.9.17. Αντώνιος Φωτιάδης (1847-1852).....	540
19.9.18. Νικόλαος Αργυριάδης.....	540
19.9.19. Ιγνάτιος ιερομόναχος, διδάσκαλος.....	540
19.9.20. Ιωάννης Πανταζίδης.....	540
19.9.21. Η Άννα.....	541
19.9.22. Μοναχός Βαρθολομαίος.....	541
19.9.23. Δημήτριος Μαρούλης.....	541
19.9.23.1. Η ζωή του.....	541
19.9.23.2. Κρίσεις για την προσωπικότητα και το παιδαγωγικό έργο του.....	544
19.9.24. Ν. Χαλκιάπουλος.....	548
19.9.25. Χριστόφορος Σαμαρτζίδης.....	548
19.9.26. Ιωάννης Καλοσύπης (1875-1880).....	549
19.9.27. Ιωάννης Δέλλιος.....	550
19.9.28. Αθανάσιος Φυλακτός.....	551
19.9.29. Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου.....	552
19.9.30. Λεωνίδας Παπαπαύλος.....	552
19.9.31. Ιωάννης Τσικόπουλος.....	553
19.9.32. Ευάγγελος Στράτης.....	554
19.9.33. Άλλοι δάσκαλοι και καθηγητές.....	556
19.10. Η Σχολή της Μονής του Τιμίου Προδρόμου Σερρών.....	556
19.11. Ξένα σχολεία στις Σέρρες.....	559
19.11.1. Τουρκικά σχολεία.....	559
19.11.2. Άλλα ξένα σχολεία.....	559
19.12. Γενικά συμπεράσματα για την παιδεία.....	559
20. Βυζαντινές αρχαιότητες και αρχαιότητες της εποχής της Τουρκοκρατίας στο νομό Σερρών.....	560

20.1. Βυζαντινές αρχαιότητες.....	560
20.2. Αρχαιότητες της εποχής της Τουρκοκρατίας.....	562
20.2.1. Το Μπεζεστένι.....	562
20.2.2. Το Σιντζιρλί τζαμί.....	564
20.2.3. Το τζαμί του Αχμέτ πασά ή της Αγίας Σοφίας.....	564
21. Ο πληθυσμός των Σερρών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.....	564
22. Ο Μακεδονικός Αγώνας στο νομό Σερρών.....	566
22.1. Τα βαθύτερα τα αίτια του Μακεδονικού Αγώνα.....	566
22.2. Η συμπεριφορά των βουλγαροκομιτατζήδων.....	567
22.3. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των αντιμαχομένων.....	568
22.4. Οι ύπουλες ενέργειες των Βουλγάρων.....	569
22.5. Η στάση των Τούρκων και των Μεγάλων Δυνάμεων στον Μακεδονικό Αγώνα.....	570
22.6. Η αναγκαιότητα της άμυνας από τους Έλληνες.....	575
22.7. Η οργάνωση του αγώνα.....	577
22.8. Η συμμετοχή του ελληνικού λαού στον αγώνα.....	580
22.9. Η συμμετοχή της τοπικής Εκκλησίας στον αγώνα.....	581
22.10. Ανέκδοτα απομνημονεύματα Σερραίων μακεδονομάχων.....	583
22.10.1. Αναστάσιος Χρυσάφης από τις Σέρρες.....	583
22.10.2. Στέφανος Αναστασίου, παντοπώλης.....	584
22.10.2.1. Η μύησή του στον Μακεδονικό Αγώνα.....	584
22.10.2.2. Η συνεισφορά του στον οικονομικό πόλεμο.....	585
22.10.2.3. Η σύμπραξή του στην εκταφή του Χατζηπανταζή.....	586
22.10.2.4. Η συνεισφορά του στη μεταφορά και τη διανομή των όπλων.....	586
22.10.2.5. Η δράση του ως αγγελιοφόρου.....	588
22.10.2.6. Διωγμοί και μαρτύρια.....	588
22.10.3. Κωνσταντίνος Σταμούλης.....	589
22.10.4. Τάκης Εφένης.....	590
22.10.5. Άγγελος Καλαϊτζής.....	591
22.10.6. Γεώργιος Μπασλής από το Αηδονοχώρι.....	591
22.10.7. Γεώργιος Μπαμπαλίδης από το Σιδηρόκαστρο.....	591
22.10.8. Δημήτριος Αδαμούσης από τις Σέρρες.....	591
22.10.9. Αθανάσιος Στόγιας από το Αγιοχώρι.....	592
22.10.10. Δημήτριος Παπαϊωάννου του Ιωάννου.....	592
22.10.11. Μιλτιάδης Μηνάς από τις Σέρρες.....	592
22.10.12. Δημήτριος Μαρκάδας του Σωτηρίου (1879-1964) από το Άγιο Πνεύμα.....	593
22.10.13. Γιάννης Ράμναλης.....	593
22.11. Τα αποτελέσματα του Μακεδονικού Αγώνα.....	593
22.12. Οι Νεότουρκοι.....	594
22.13. Η στάση των Βουλγάρων μετά τον Μακεδονικό Αγώνα.....	596

22.14. Η συνέχιση του Μακεδονικού Αγώνα.....	596
23. Βαλκανικοί πόλεμοι και απελευθέρωση των Σερρών (1912-1913).....	597
23.1. Συμμαχία των βαλκανικών κρατών.....	597
23.2. Προετοιμασίες των Τούρκων στις Σέρρες για τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.....	598
23.3. Η παράδοση των Σερρών από τους Τούρκους στους Βουλγάρους.....	599
23.4. Οι Βούλγαροι στη Θεσσαλονίκη.....	601
23.5. Η οκτάμηνη βουλγαρική κατοχή στις Σέρρες.....	601
23.6. Η στάση των Βουλγάρων απέναντι στους συμμάχους.....	603
23.7. Η μάχη του Λαχανά.....	604
23.8. Η άμυνα των Σερραίων κατά των Βουλγάρων από 21 μέχρι 27 Ιουνίου 1913.....	606
23.9. Η λεηλασία και η πυρπόληση των Σερρών από τους Βουλγάρους.....	609
23.10. Η απελευθέρωση των Σερρών.....	611
23.11. Συνοπτικές πληροφορίες για τη συμμετοχή της Εκκλησίας στην απελευθέρωση των Σερρών από το ημερολόγιο του μητροπολίτη Αποστόλου.....	613
24. Βυζαντινοί ναοί και ναοί από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας στην πόλη των Σερρών.....	618
24.1. Ναοί που καταστράφηκαν και δεν ανοικοδομήθηκαν.....	618
24.1.1. Τα αίτια της καταστροφής των ναών.....	618
24.1.2. Ναός των Αγίων Αθανασίου και Κυρίλλου Αλεξανδρείας (Μετόχι Ιεράς Μονής Αγίας Λαύρας Αγίου Όρους).....	620
24.1.3. Ναός Αγίου Νικολάου (πλησίον της παλαιάς μητροπόλεως).....	621
24.1.4. Ναός Αγίου Νικολάου των Μποστταντζήδων.....	622
24.1.5. Ναός Αγίου Νικολάου του Σιναΐτη (στο παλαιό νοσοκομείο).....	623
24.1.6. Ναός Αγίου Νικολάου του Ορφανοτρόφου.....	624
24.1.7. Ναός του Αγίου Βασιλείου.....	624
24.1.8. Ναός του Αγίου Βλασίου.....	625
24.1.9. Ο Επάνω Άγιος Γεώργιος ή Ακαταμάχητος ή των Τριών Παίδων.....	626
24.1.10. Ναός του Αγίου Γεωργίου των Γουναράδων.....	627
24.1.11. Ναός του Αγίου Δημητρίου (ο Τσιανακτσίτικος).....	628
24.1.12. Παναγία η Αρμενοκρατούσα, Άνω Ταξιάρχης, Ταξιαρχούδη.....	629
24.1.13. Η Παναγία Ακαταμάχητος ή Καμένος Ταξιάρχης ο Σκυψοδιάβης.....	630
24.1.14. Ναός της Παναγίας Βλαχέρνας.....	631
24.1.15. Ναός της Παναγίας Δοχειανής και Αγίας Βαρβάρας.....	632
24.1.16. Ναός της Παναγίας Οδηγητριάς και της Παναγίας Επισκέψεως.....	633
24.1.17. Ναός της Παναγίας Οδηγητριάς ή Κομήσεως της Θεοτόκου.....	634
24.1.18. Ναός «Ο Χριστός πλησίον της Φυλακής» ή Άγιος Αθάνατος.....	634
24.1.19. Ναός του Αγίου Συμεών του Πρεσβύτου.....	635
24.1.20. Μικρός Ναός των Αγίων Θεοδώρων έξω από τα τείχη της πόλεως.....	635

24.1.21. Ναός του Αγίου Μανδηλίου.....	636
24.2. Ναοί που καταστράφηκαν και ανοικοδομήθηκαν.....	636
24.2.1. Ο παλαιός μητροπολιτικός Ναός των Αγίων Θεοδώρων Σερρών.....	636
24.2.1.1. Εισαγωγή.....	636
24.2.1.2. Πηγές της ιστορίας του ναού.....	637
24.2.1.3. Περιγραφή της αρχιτεκτονικής και της διακόσμησης του ναού.....	638
24.2.1.4. Πότε κτίστηκε για πρώτη φορά ο ναός.....	645
24.2.1.5. Αναστηλώσεις και επισκευές του ναού.....	647
24.2.1.6. Ο παλαιός μητροπολιτικός Ναός των Αγίων Θεοδώρων προ της καταστροφής του 1913.....	648
24.2.1.7. Καταστροφή και αναστήλωση του ναού.....	650
24.2.1.8. Η ανακαίνιση και ανακήρυξη του ναού σε προσκυνηματικό.....	653
24.2.2. Ναός των Μεγάλων Ταξιάρχων (Νέος μητροπολιτικός ναός).....	657
24.2.2.1. Το ιστορικό του ναού στην Τουρκοκρατία.....	657
24.2.2.2. Ανοικοδόμηση ως μητροπολιτικού ναού.....	659
24.2.2.3. Η αγιογράφηση του ναού.....	662
24.2.3. Ναός του Αγίου Παντελεήμονος Σερρών.....	663
24.2.3.1. Κοιμητηριακός βυζαντινός ναός άλλοτε, σήμερα εννοριακός.....	663
24.2.3.2. Ιστορικές πληροφορίες.....	663
24.2.3.3. Ανοικοδόμηση του ναού.....	664
24.2.3.4. Εννοριακός ναός.....	666
24.2.4. Ναός της Αγίας Παρασκευής.....	667
24.2.4.1. Ιστορικές πληροφορίες για την αρχαιότητά του.....	667
24.2.4.2. Η προηγούμενη αρχιτεκτονική μορφή του.....	669
24.2.4.3. Η ανοικοδόμηση του ναού.....	669
24.2.5. Άγιος Νικόλαος της Ακροπόλεως Σερρών.....	671
24.2.5.1. Εισαγωγή.....	671
24.2.5.2. Τα ερείπια του ναού προ της ανοικοδομήσεώς του.....	671
24.2.5.3. Πότε κτίστηκε ο ναός.....	674
24.2.5.4. Η αναστήλωση του ναού.....	674
24.2.6. Ναός της Αγίας Φωτεινής.....	676
24.2.6.1. Ο παλαιός ναός.....	676
24.2.6.2. Το σύγχρονο παρεκκλήσι.....	677
24.2.7. Ναός της Αγίας Κυριακής και του Αγίου Μηνά.....	677
24.2.7.1. Ο παλαιός Ναός της Αγίας Κυριακής.....	677
24.2.7.2. Ο σύγχρονος ναός της Αγίων Μηνά και Κυριακής.....	679
24.2.7.3. Το παρεκκλήσι της Αγίας Βαρβάρας.....	680
24.2.8. Ναός των Δώδεκα Αποστόλων Σερρών.....	681
24.2.9. Ναός της Παναγίας Ηλιόκαλης ή Λιόκαλης (Μετόχι της Μονής Εικοσιφοινίσσης).....	683
24.2.9.1 Εισαγωγή.....	683
24.2.9.2. Το όνομα της μονής.....	683

24.2.9.3. Ανακαινίσεις του ναού της Ηλιόκαλης.....	684
24.2.9.4. Ιστορικά γεγονότα των Σερρών στην Ηλιόκαλη.....	685
24.2.9.5. Κειμήλια και κτήματα του ναού.....	686
24.2.9.6. Πανηγύρεις του ναού.....	686
24.3. Ναοί διασωθέντες από την πυρκαγιά του 1913.....	687
24.3.1. Ναός των Αγίων Αναργύρων.....	687
24.3.1.1. Οι ενεπίγραφες πλάκες του ναού.....	687
24.3.1.2. Περιγραφή του ναού.....	689
24.3.1.3. Αγιογραφίες του ναού.....	690
24.3.2. Ιερός Ναός της Ευαγγελιστρίας Καμενικίας Σερρών.....	691
24.3.2.1. Εισαγωγή.....	691
24.3.2.2. Το ιστορικό του Ιερού Ναού της Ευαγγελιστρίας.....	691
24.3.2.3. Ανακαινίσεις του ναού.....	692
24.3.2.4. Περιγραφή του ιερού ναού.....	694
24.3.2.5. Η εικονογραφία του ναού.....	695
24.3.2.6. Τα άλλα κτίσματα του ναού.....	696
24.3.3. Ναός των Αγίων Μαρίνης και Αντωνίου.....	697
24.3.3.1. Η αφιέρωση και η αρχαιότητα του ναού.....	697
24.3.3.2. Περιγραφή του ναού.....	698
24.3.3.3. Κειμήλια του ναού.....	700
24.3.4. Ναός του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.....	701
24.3.4.1. Τα αίτια ανεγέρσεως του ναού.....	701
24.3.4.2. Περιγραφή του ναού.....	702
24.3.5. Ναοί του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Γεωργίου του Κρουονερίτη Σερρών (μετόχι της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου του Μενοικέως).....	703
24.3.5.1. Ιστορικές πληροφορίες.....	703
24.3.5.2. Ο Ναός του Αγίου Δημητρίου.....	704
24.3.5.3. Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου.....	704
24.3.6. Ναός Ιωάννου του Προδρόμου (Προδρομούδι).....	706
24.3.6.1. Μετόχι της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών.....	706
24.3.6.2. Περιγραφή και ανακαίνιση του ναού.....	707
24.3.7. Ναός του Προφήτη Ηλία Σερρών.....	708
24.3.8. Κοιμητηριακός Ναός Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Σερρών.....	710
24.3.8.1. Ανέγερση του ναού.....	710
24.3.8.2. Περιγραφή του ναού.....	711
24.3.8.3. Η αγιογραφία του ναού.....	712
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	715
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	717
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	726
ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ.....	727